

Цюпак, І.М. Психолого-педагогічні засади статевого виховання дітей дошкільного віку [Текст] / І.М. Цюпак // Базова програма «Я у світі»: методичні рекомендації для вихователів ДНЗ / упоряд. О.Б. Полєвікова. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 335 [2]с. – (Серія «Дошкільний навчальний заклад. Вихователю»). – 268-274.

Цюпак Ірини

Психолого-педагогічні засади статевого виховання дітей дошкільного віку

Психологія та педагогіка сексуального розвитку особистості у дитячі роки є досить мало дослідженою проблемою в Україні у порівнянні з вивченням сексуальної поведінки дорослих.

Статеве виховання – система медичних і педагогічних мір, спрямованих на виховання в дітей, підлітків і молоді правильного відношення до питань статі [6, с. 499].

Дана робота є спробою подивитися на дитину не з точки зору суспільних вимог чи очікувань батьків і вчителів, а з погляду її власних переживань і вікових проблем. Кожна дитина – це унікальний, неповторний і тонкий світ, який не терпить необережного втручання, шаблону, єдиної міри.

Значним досягненням сучасного суспільства є звернення до проблем дитинства як до періоду посиленого розвитку, виникнення суперечливостей, без яких неможливо уявити процес розвитку особистості, узагалі розгляд проблем, які стосуються не просто дітей, учнів, школярів, важких і не благополучних, а окремо хлопчиків і дівчаток.

У наш час статевого вихованню приділяють малу увагу, більшість вважає, що таким вихованням треба займатися в період статевого дозрівання, про це свідчать розроблені програми навчання школярів, де в таких курсах як “Валеологія”, “Людина і світ”, “Основи медичних знань” робиться невеликий акцент на виховання в учнів ставлення до протилежної статі, міжособистісні стосунки, основи родинно-шлюбних взаємин тощо.

Статеве виховання дитини – це основа у вихованні майбутньої особистості хлопчика чи дівчинки, від цього залежить сформованість у дитини знань про свою роль у суспільстві. Неправильне уявлення може сформувати в неї хибне ставлення до батьківства або сформувати неправильне сприймання дитиною статі.

Вивчаючи програми дошкільних навчальних закладів ми звернули увагу на те, що саме Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» орієнтована на «особистість як представника певної статі» [4, с. 176]

Проблема статевого виховання дошкільників виникає насамперед через неосвіченість батьків у статевого виховання своєї дитини, невмінні

відповідати на питання, які пов'язані зі статтю: по-друге, ставлення суспільства до даної проблеми. Щоб краще було зрозуміти другу причину обраної проблеми, необхідно коротко розглянути історично складене ставлення до сексуального виховання.

Отже, історичні уявлення про питання статі почнемо з історії європейської цивілізації. Давня Греція являє собою приклад країни, де статеві питання розглядалися з відвертим зацікавленням і схваленням. Східна культура теж не ставить до статевих проблем як до чогось нечистого й забороненого. Під час існування СРСР існувало твердження: “У нас сексу немає!” Десятиліттями молоді доказували, що секс це щось соромне й не достойне поважаючої себе людини. Дана думка травмувала психіку, не давала їй нормально розвиватися. Безстатеве кохання, яке пропагандувалось радянським суспільством, стає ступором нормального розвитку й спілкування нових поколінь людей ось звідки всі сексуальні проблеми в сім'ях, сварки й непорозуміння чоловіка й жінки, адже якщо б не було цих обмежень у юності, неосвіченості, всіх цих проблем могло б і не бути. Час йшов. “Сексуальна революція” у 80-ті роки дещо пом'якшила ставлення до сексуальних питань. Сьогодні не відрізняється від тих часів, питання статі, сексуальні питання залишилися не відкриті повністю, тому що суспільство вважає такі питання сороміцькі й грішні [5, с. 132].

Поштовхом до зміни уявлень про статеve виховання стало вчення Зигмунда Фрейда про дитячу сексуальність, яке, по суті, переросло у твердження, що сублімована (перетворена) статева енергія є джерелом творчої активності людини. Фрейдівська ідея дитячої сексуальності, за словами автора, проявляється “Едіповим комплексом” у хлопчиків і “комплексом Електри” – у дівчаток. З. Фрейд, висунувши вище зазначену ідею, докладав значних зусиль для її обґрунтування й використання в процесі виховання дітей [3, с. 56].

Роботу З. Фрейда щодо з'ясування особливостей сексуального розвитку дитини активно продовжувала його дочка Анна Фрейд, велику увагу вона приділяла морально-етичним проблемам [3, с. 59].

Статеve виховання дошкільнят хоч і є малодосліджуваною проблемою, але має велике значення у формуванні і гармонійному розвитку особистості.

Статеve виховання – не окрема сфера впливу на особистість як наприклад фізична, моральна та естетична, воно входить в них органічною складовою частиною, пронизує весь процес творення особистості в цілому.

Статеve виховання є невід'ємною частиною морального виховання і пов'язано з низкою педагогічних і спеціальних медичних проблем. Усе, що виховує цілісну особистість, здатну усвідомити спеціальні і моральні норми,

свої психологічні особливості і завдяки цьому встановлювати оптимальні стосунки з людьми своєї і протилежної статі, визначає мету статевого виховання. Воно повинно допомогти особистості, що розвивається, освоїти роль хлопчика чи дівчинки, юнака чи дівчини, а надалі – ролі не тільки чоловіка чи жінки, але і чоловіка і дружини, батька чи матері відповідно до суспільно-моральних принципів і гігієнічних вимог.

Багато хто вважає, що статевим вихованням треба займатися тоді, коли діти вступають у період статевого дозрівання. Однак це уявлення неправильне, тому, що ряд питань, які стосується статевого виховання, доводиться вирішувати вже в ранньому дитинстві.

Від статевого дозрівання варто відрізнити статево освіту, що полягає в докладному ознайомленні підлітків з анатомо-фізіологічними, сексологічними, гігієнічними та іншими зведеннями з питань статі і статевого життя. Якщо статево виховання починається набагато раніше, то статево освіта бере свій початок саме в період нескінченних “чому?”.

До статевого виховання бажано застосовувати загальні принципи виховної роботи (народність, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізація, демократизація, безпосередність, диференціація та індивідуалізація). Вони повинні бути складовою частиною комплексу навчально-виховних заходів, здійснюваних у родині, дошкільній установі, школі і ін. Необхідне диференціювання статевого виховання в залежності від статі, віку, ступеня підготовленості дітей, а також її характер. Обов'язковою умовою ефективності статевого виховання є єдиний підхід з боку батьків, медпрацівників, педагогів, вихователів. Проблеми статевого виховання повинні бути тісно пов'язані з загальною системою морального виховання. Існує позиція, що обговорювати питання статі непристойно, дорослі намагаються обійти мовчанням цілком природні запитання.

Статевому вихованню необхідно приділяти велику увагу, ні в якому разі не усувати від нього і не обмежувати тільки питаннями фізичного і розумового розвитку дітей. Батьки, педагоги, при всій складності делікатності проблеми статевого виховання, повинні вчасно і правильно відповісти на питання, що хвилюють підростаюче покоління.

Науковці підкреслюють, що всі або майже всі онтогенетичні характеристики є не просто віковими, а передусім статево віковими, адже найперша категорія, в якій дитина усвідомлює власне “Я”, – це статево приналежність. А це означає, що психолого-педагогічна наука, як і педагогічна практика, не можуть ігнорувати таку фундаментальну біосоціальну властивість, як стать [1].

Серед педагогічної громадськості, батьків чималого поширення набула думка про те, що статевая приналежність індивіда дана йому суто біологічно. Проте статевая ідентичність, тобто усвідомлення приналежності до певної статі є результатом складного біосоціального процесу, який поєднує в онтогенезі статеву соціалізацію біологічних засад і розвиток самосвідомості. Стать акушерська, або біологічна, – це передумова розвитку психологічної статі особистості. При ігноруванні аналізу розвитку такої первинної властивості індивіда, як стать, виникає уявлення, ніби “чоловіча психологія” і “жіноча психологія” дані індивіду від народження. Як висновок, біологічна стать дитини ще не гарантує адекватної статевої поведінки, засвоєння статевої ролі значне місце посідає виховання хлопчика та дівчинки в ранньому дитинстві [1].

Біологічна стать виступає як “безособистісна” передумова формування психологічної статі особистості. Кожний індивід народжується з певною біологічною статтю. Однак ця індивідна властивість людини в контексті певного способу життя, як і будь-яка інша властивість, є не лише передумовою становлення особистості, а й, перетворюючись в процесі життя, веде до формування психологічної статі індивідуальності [1].

Отже, різні якості особистості, які вивчаються в психології статевих відмінностей, не дані їй від природи, а є проявами індивідуальності, які привласнюються і розвиваються в процесі соціалізації особистості.

Оскільки разом з фізичним і соціальним розвитком дітей змінюється їх статевая поведінка, спеціалісти розробили періодизацію вікових етапів, психосексуального розвитку дитини.

Пренатальний етап, період внутрішньоутробного розвитку характеризується диференціацією генів, геніталій і структур мозку.

Парапубертатний (1 – 7 років) – вперше проявляється усвідомлення свого статевого “Я” як хлопчика чи дівчинки. Причому усвідомлення статевої належності відбувається інколи раніше, ніж осмислення свого “Я”. В цей період як одиночні, так і групові ігри дітей, як правило, зумовлюються статевою належністю. Процес асиміляції статевої ролі характеризується інтенсивним засвоєнням стереотипів дівочої чи хлоп’ячої поведінки і завершується до 5 – 6 років.

Препубертатний період (7 – 13 років) – період, що передує першим ознакам статевого дозрівання) характеризується подальшим закріпленням статевої моральних орієнтацій дитини, вправлінням статевої поведінки в іграх, спілкуванні з ровесниками.

Для пубертатного періоду (12 – 14 років) характерне формування образу статевого “Я”, платонічних еротичних орієнтацій, набуття першого досвіду між статевих інтимних контактів, а також онанізму.

У перехідний період сексуальності (15 – 18 років) відбувається інтенсивне формування моральних статевих установок і орієнтацій, мають місце і сексуальні фантазії, і петинг (erotичні пестоші), і перше романтичне кохання, і початок статевого життя [1].

Процес розуміння статевої належності відбувається шляхом психосексуальної ідентифікації особистості, тобто ототожнення поведінки дитини з поведінкою людей своєї статі. Те, якою буде психологічна стать особистості, залежить від соціальної статевої ролі – набору повноцінних нормативів, регламентацій і очікувань, які висуває певне суспільство до маскулинної та ремінної поведінки, зумовлених статтю, так і соціальних статевих ролей.

Соціалізація статевої поведінки – це виховання морально-естетичних поглядів які регулюють ставлення людини однієї статі до іншої, це освіта дитини з питань статевої гігієни, культури інтимного спілкування і подружнього життя [2].

Статева соціалізація – це процес який включає в себе з одного боку засвоєння пов’язані зі статтю соціального досвіду, у міру входження у соціальне середовище, систему соціальних зв’язків осіб чоловічої і жіночої статі, а з другого – активне відтворення індивідом системи взаємовідносин статі у процесі активної діяльності, включення в ці взаємовідносини.

Дошкільне дитинство як період до 6 – 7 років – вік первинної статевої соціалізації, остаточного усвідомлення своєї статевої належності. Хибним є уявлення дорослих про ясельний і дошкільний період як нейтральний у сексуальному вихованні дитини. Це вік набуття досвіду наслідування зразків поведінки, ідентичної статевої належності, а також ігрової діяльності, яка імітує фемінні чи маскулинні професійні якості й вміння.

Освітній компонент статевого виховання дошкільника спрямовується на задоволення цікавості дітей щодо репродуктивної функції дорослої людини, виконання ролі батька-матері. Педагогічно спрямоване статево виховання дошкільнят дозволяє виробити у дітей стійкий імунітет проти “вуличної” просвіти, сформувати уявлення про відмінність правил чоловічої та жіночої поведінки. Виховна робота з дітьми сприяє засвоєнню нормативних основ дитячої поведінки, виробленню санітарно-гігієнічних навичок, набуттю певного емоційного досвіду міжстатевого спілкування з однолітками. Як результат виховних зусиль сім’ї, дошкільних закладів формуються особливості поведінки, адекватні статевої належності, первісні

уявлення про рід і родинне життя, про призначення чоловіка і жінки в сім'ї та суспільстві.

Виходячи з того, що статева соціалізація – це процес входження індивіда як представника певної статі у систему соціальних зв'язків, соціальна адекватність сексуальної поведінки дитини перебуває у прямій залежності від статево-рольової соціалізації.

Отже, засвоєння дитиною статевої ролі, характер розвитку її сексуальності багато в чому залежить від батьківської сім'ї, яка може найбільш гармонійно поєднати біологічні і соціальні начала особистості.

Література:

1. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науковий методичний збірник/ За ред. Т. В. Говорун –К.: Інститут змісту і методів навчання, 1996. – 168 с.
2. Говорун Т. В., Шарган О. М. Батькам про статево виховання дітей. – К.: Рад. шк., 1990. – 155 с.
3. Кулагина И. Ю., Комоцкий В. Н. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: ТЦ «Сфера», при участии «Юрайт-М», 2001. – 464 с.
4. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у світі”/ О.Л. Кононко, З.П. Плохій, А.М. Гончаренко [та ін.]. – К.: Світич, 2009. – 208 с.
5. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студентов высших пед. учеб. заведений: в 3-х кн. – 4-е изд. – М.: Гуманит. Изд. центр ВЛАДОС – Кн. 1: Общие основы психологии, 2001. – 688 с.
6. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: “Академвидав”, 2005. – С. 499.